

Leena Ranta-Opas
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan ammattikorkeakoulututkinto
Sosionomi(AMK)-diakoni
Opinnäytetyö, 2019

MUSIIKKI TOIMINNALLISENA MENETELMÄNÄ

LASTENSUOJELUN KUNTOUTUSPROSESSISSA

TIIVISTELMÄ

Leena Ranta-Opas

Musiikki toiminnallisena menetelmänä lastensuojelun kuntoutusprosessissa
sivut 39 ja liitteet 2

Tammikuu 2019

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Sosiaalialan ammattikorkeakoulututkinto

Sosionomi(AMK)-diakoni

Taidelähtöisten menetelmien käyttö lastensuojelussa on kasvanut. Taidelähtöisyys tarjoaa uusia välineitä, joilla ihminen pystyy ilmaisemaan itseään, tunnistamaan tunteitaan ja saamaan kosketusta omaan itseensä helpommin. Taidelähtöisten menetelmien yksi tärkeimmistä tavoitteista lastensuojelussa on saattaa lapsi kosketuksiin omien tunteidensa ja muistojensa kanssa, jotta hän voi kasvattaa itsetuntemustaan turvallisesti. Tämän eteenpäin saattamiseksi lapsi tarvitsee aikuisen apua.

Opinnäytetyöni on tutkimuksellinen kehittämistyö, jossa hain vastauksia siihen, mitä musiikin toiminnalliset menetelmät nuorille tuottaa ja toisena tutkimuskysymyksenä selvitin, miten seurakunnan työntekijät arvioivat musiikin merkityksiä heidän erityisryhmilleen sopivaksi. Opinnäytetyössä aineistonkeruumenetelminä käytin havainnointia, päiväkirjaa, haastatteluja ja palautekyselyä. Toiminnallisen osuuden toteutin lastensuojelunuorten kanssa musiikkiprojektina.

Lastensuojelun sijaishuollon tarkoitus on edistää lapsen hyvinvointia ja kuntoutumista. Lapsen ja nuoren osallisuus on avainsana taidelähtöisten menetelmien soveltamisessa ja juurruttamisessa osaksi lastensuojelun kenttää. Taidelähtöisyyden kautta vaikutus voi olla välillistä, jolloin se näyttäytyy hoitavana, terapeuttisena, parantavana ja lohdutusta antavana.

Musiikkiprojektista saadun palautteen ja havainnoinnin sekä haastattelujen kautta tutkimuksen johtopäätöksenä voi todeta, että taidelähtöisille menetelmille on kysyntää ja tarvetta. Jo lyhytkestoisena se lisäsi osallisuutta ja yhteisöllisyyttä, vahvisti itsetuntemusta ja antoi uusia menetelmiä itsensä ilmaisulle. Seurakunnan diakoniatyössä musiikilla on erityinen merkitys, mutta projektityyppisesti se soveltuu paremmin leiritoimintaan kuin harvoin tapahtuvaan ryhmätoimintaan.

Opinnäytetyön tutkimusmenetelmiä ja tuloksia voi hyödyntää lastensuojelun kuntoutusprosessissa ja osittain diakoniatyön eri kentillä.

Asiasanat: Musiikki 1, lastensuojelu 2, toiminnalliset menetelmät 3, diakoniatyö 4

ABSTRACT

Leena Ranta-Opas

Music as a functional method within child welfare rehabilitation

Pages 39 and appendices 2

January 2019

Diaconia University of Applied Sciences

Bachelor's Degree Programme in Social Services

Option in Diaconal Work

Bachelor of Social Services

Use of art-based methods in child welfare has increased in recent years. Art-based methods offer new tools for children and teenagers to express and get to know themselves better, and to recognize emotions. One of the most important objectives of the art-based methods in child welfare was to help children to encounter their own emotions and memories. This support and increases children's self-esteem. The adult's support is also needed in this process.

The focus of this thesis was on functionality and it was used as a method of gathering material. In addition, observation, interviews and enquiries were also used. The functional part of the thesis was executed as a music project with the teens in child welfare department. The interest was on how especially music and its meaning appear in the lives of the child welfare teens. In addition, the aim was to find out how the workers in congregations evaluate the meaning of music is for particular groups.

The purpose of child welfare substitute care is to improve the well-being and rehabilitation of children. The involvement of children and teens is vital in adapting and applying the art-based methods as a part of child welfare system. Involvement productively brings out the voice of children, which is jointly negotiated, it is part of built agency. With the art-based methods, the effect can be indirect and affects in nurturing, therapeutic, healing and consoling ways.

With the feedback of observation and interviews, it can be concluded that there is a demand and need for art-based methods. Even in such a small-scale study it increased involvement, sense of community, self-knowledge and gave new methods for self-expression. Music has a special meaning in the diaconal work of the congregations but as a project work it applies better for camp activities than rarely occurring group activities.

The research methods and results of the thesis can be utilized in child welfare rehabilitation process.

Key words: Music 1, child welfare 2, functional methods 3, diaconal work 4

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHDAT	6
2.1 Työelämäyhteistyökumppani.....	6
2.2 Kehittämispainotteinen opinnäytetyö	7
2.3 Opinnäytetyön tarkoitus, tavoitteet ja tutkimuskysymykset	8
3 MUSIIKIN KÄYTTÖ ASIAKASTYÖSSÄ.....	9
3.1 Musiikki kuntoutuksen tukena	9
3.2 Taidelähtöiset menetelmät lastensuojelussa.....	10
3.3 Ryhmätoiminta	13
3.4 Musiikin käyttö seurakunnan toiminnassa.....	14
4 AINEISTONKERUUMENETELMÄT	16
4.1 Musiikkiprojekti osana tiedonhankintaa.....	16
4.2 Toimintamallin soveltaminen seurakuntaan	22
5 SISÄLLÖNANALYYSIT	23
5.1 Musiikkiprojektin sisällönanalyysi.....	23
5.2 Seurakunnan diakoniatyöntekijöiden haastattelun analyysi	26
6 OPINNÄYTETYÖN TULOKSET JA JOHTOPÄÄTÖKSET	28
6.1 Eettisyys.....	31
6.2 Oppimiskokemukset.....	32
7 POHDINTA	33
8 LÄHTEET	36
Liite 1. Haastattelukysymykset diakoniatyöntekijöille	39
Liite 2. Musiikkiprojektin palautekyselylomake nuorille	40

1 JOHDANTO

Taidelähtöiset menetelmät ovat yksi kasvaneista toimintamuodoista asiakastyössä, erityisesti lastensuojelussa. Taidelähtöisten menetelmien käytössä lastensuojelun kuntoutusprosessissa painottuu vahvasti lapsen osallisuuden merkitys. Oleellista niitä käytettäessä on uudenlainen, yhteinen toimijuus työntekijän ja lapsen välillä. (Känkänen 2013, 32–33.)

Opinnäytetyössäni teoriapohjana käytän Päivi Känkäsen tekemää tutkimusta taidelähtöisistä menetelmistä lastensuojelussa. Tutkimuksessaan hän on halunnut hakea teoreettisia perusteluja sille, miten taidelähtöiset menetelmät soveltuvat lastensuojelun kentälle. Känkäsen tutkimuksessa on haettu taidelähtöisten menetelmien soveltuvuutta kommunikaation ja dialogisuuden lisääjänä lasten ja nuorten kanssa työskentelevien ja lastensuojelun asiakkaiden eli lasten ja nuorten välillä. (emt. 10, 12.) Opinnäytetyötä suunnitellessani etsin tietoa, mikä taho on käyttänyt tämän kaltaista menetelmää käytännössä, ja päädyin tarkastelemaan Eläkeliiton TunneMusiikki- toimintaa. Siinä aisteiltaan ja toimintakyvyltään heikentyneitä ihmisiä voimautetaan musiikkisisältöisen toiminnan avulla. Sen tavoitteena on lisätä ihmisten hyvinvointia, virkistystä, iloa ja kuntoutusta musiikin avulla uudenlaisin keinoin. (Eläkeliitto 2017. TunneMusiikki. Musiikin hyvinvointivaikutukset.)

Toimin lastensuojelun sijaishuollon yksikössä ohjaajana. Sen johdosta Känkäsen tutkimus ja Eläkeliiton järjestämä toimintamuoto antoivat pohjan sille, millaisen opinnäytetyön päätin laatia.

Opinnäytetyöni on tutkimuksellinen kehittämistyö, jossa aineistonkeruumenetelmänä käytän havainnointia, haastattelua, päiväkirjaa sekä palautekyselyä. Aineistonkeruumenetelmien rinnalla käytän toiminnallisuutta. Toiminnallisuus opinnäytetyössäni tarkoittaa musiikin käyttöä huostaanotettujen nuorten parissa, kuntouttavia metodeja käyttäen. Musiikin toiminnallisesta osuudesta käytän opinnäytetyössäni sanaa musiikkiprojekti.

Musiikkiprojekti on viiden kokoontumiskerran mittainen. Tämän kaltaisen lapsilähtöisyyden on huomattu edistävän lasten osallisuutta, mutta myös

lapsilähtöistä erityisyyttä kunnioittavaa asiantuntijuutta. (Forsberg, Ritala-Koskinen & Törrönen 2006, 15–16.)

Työelämäyhteistyötahoni on yksityinen lastensuojelulaitos Perhekeskus Harjula, jossa työskentelen ohjaajana. Opinnäytetyön tavoitteena on saada projektiin osallistuneilta nuorilta (13–17-vuotiaat) vastauksia siihen, mitä merkityksiä musiikin toiminnalliset menetelmät heille tuottaa. Sen lisäksi selvitän, mitä mieltä he ovat tämän kaltaisen toimintamallin käyttämisestä Perhekeskus Harjulan sisällöllisessä kehittämisessä, yhtenä lasten kuntoutumisen mahdollistajana myös tulevaisuudessa.

Toisena tutkimuskysymyksenä selvitän, miten seurakunnan diakoniatyöntekijät arvioivat musiikin merkityksiä heidän erityisryhmiensä parissa. Seurakunnalla tarkoitetaan tässä Suomen Evankelis-luterilaista kirkkoa. Aineistonkeruu tapahtuu haastattelemalla kahta diakoniatyöntekijää.

2 OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHDAT

2.1 Työelämäyhteistyökumppani

Työelämäyhteistyötahoni on Perhekeskus Harjula, jossa työskentelen ohjaajana. Perhekeskus Harjula on yksityinen lastensuojelulaitos Kauhajoella. Harjula tarjoaa ympärivuorokautista kasvatusta ja hoitoa huostaanotetuille tai avo-
huollon tukitoimin sijoitetuille lapsille ja nuorille. Myös itsenäistyvän nuoren asumis- ja tukipalveluyksikkö sekä perheyksikkö ovat osa Harjulan toimintaa.

Lastensuojelulain mukaisesti sijaishuollon tarkoituksena on turvata huostaanotettujen lasten ja nuorten arki, jotta he voisivat heitä tukevan kasvatuksen sekä kuntoutuksen kautta eheytyä muun muassa vakavista traumaista tai kokemuksista. Lastensuojelun yksi tärkeimmistä tehtävistä on keskittyä lasten hyvinvoinnin turvaamiseen ja arjen tasapainottamiseen heidän elämässään. (Helavirta 2006, 195.) Sen mukaisesti heille laaditaan sijoituksen alkaessa yksilöllinen hoito- ja kasvatussuunnitelma, jota päivitetään, arvioidaan ja seurataan säännöllisesti. Perhekeskus Harjulan arvoihin kuuluu muun muassa

syрjäytymisen ehkäisy, koulunkäynnin turvaaminen, ikätasoinen kasvatus- ja hoito, josta erityisenä voidaan nostaa lapsen oman osallisuuden vahvistamisen ikä- ja kehitystasoisesti. (Perhekeskus Harjula 2019. Harjula. Toiminta-ajatus ja arvot.) Mahdollisuus olla osallisena itselle merkittävissä yhteisöissä on tärkeää oman identiteetin kehittymiselle ja itsensä ymmärtämiselle kokonaisvaltaisesti. (Oranen 2008, 7).

Lastensuojelulaissa (L 147/2007) korostetaan lapsen oikeutta osallisuuteen koko lastensuojelun prosessissa ja sen eri vaiheissa. Osallisuus on yksi osa Lapsen oikeuksien sopimuksen määrittämistä perusoikeuksista, ja se on myös oleellinen osa sosiaalihuoltolakia. (L 1304/2014). Lastensuojelussa osallisuus ajatellaan usein melko kapeasti tai juridisesti, esimerkiksi lapsen kuulemisena, hänen ajatusten esille saamisena, hänen läsnäolonaan erinäisissä palaverissa, kuten asiakassuunnitelmaneeuvotteluissa. Lapsen osallisuus on kuitenkin paljon laajempaa. Se on lapsen osallisuutta olla mukana määrittämässä ja toteuttamassa niitä päätöksiä, joita hänen etunsa turvaamiseksi tehdään, mutta yhtä lailla se on yhteisöön liittymistä, kuulumista ja siinä vaikuttamista. (Hotari, Oranen & Pösö 2009, 117.)

2.2 Kehittämispainotteinen opinnäytetyö

Opinnäytetyöni on tutkimus, jossa teorian ja aineistonkeruumenetelmien lisäksi toiminnallisuudella pyritään saamaan vastauksia asetettuihin tutkimuskysymyksiin. Kehittämispainotteisen opinnäytetyön tarkoitus on kehittää, arvioida tai toteuttaa uusia palveluja, toimintatapoja, tuotteita tai työkäytäntöjä. Kehittämispainotteinen opinnäytetyö voidaan toteuttaa hankkeessa tai projektissa, jonka tuloksena syntyy toiminnallinen tapahtuma tai tuote. Opinnäytetöitä voidaan tehdä usealla eri tavalla, mutta niissä on oltava mukana sekä tutkimuksellinen perusta että jatkokehittämisen näkökulma. Toiminnalliset opinnäytetyöt voidaan jakaa kahteen pääryhmään. Nämä ovat tuotekehittely eli produktiotyyppinen toteutus sekä kehittämishanke, jossa kokeillaan ja arvioidaan uutta toimintamallia tai työtapaa esimerkiksi yhteistyökumppanin esittämästä tarpeesta. (Diak, 2010, 32–35.)

Opinnäytetyössäni on sekä tuotekehittelyn että kehittämishankkeen näkökulmia. Opinnäytetyöni toiminnallinen osuus on tuotekehittelyn tapaan tuotos, joka on mahdollista siirtää toiseen toimintaympäristöön sellaisenaan, esimerkiksi seurakunnan erityisryhmään, kuten päihdekuntoutujien leirille. Sen voi pitää sellaisenaan myös osana lastensuojelun arkea produktiivisena toimintana. Opinnäytetyöni yksi tarkoitus on kehittää tai uudelleen suunnitella työyhteisön käytäntöjä. Opinnäytetyössäni on vahvasti mukana työelämäyhteistyötaho, sillä teen musiikkitoiminnan projektityyppisenä kokonaisuutena Perhekeskus Harjulalle.

2.3 Opinnäytetyön tarkoitus, tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyön tarkoitus on selvittää, millaisia merkityksiä musiikin toiminnalliset menetelmät lastensuojelunuorelle voi antaa hänen osallistuessaan musiikkiprojektiin, tai miten seurakunnan työntekijät arvioivat musiikin menetelmällisyyden ja merkityksen esimerkiksi erityisryhmille.

Opinnäytetyön tavoite on analysoida, vahvistaako menetelmä lapsen osallisuutta ja kokevatko toimintaan osallistuvat nuoret musiikin menetelmällisen käytön arjessaan tärkeäksi, jotta sitä voisi jatkokehittää. Kaikkea kehittämistoimintaa voi nimittää sosiaalisiksi prosesseiksi. Se edellyttää aktiivista osallistumista ja dialogisuutta. (Toikko & Rantanen 2009, 89.) Tämän opinnäytetyön tutkimuksen tavoitteena on kiinnittää huomiota sijaishuollon sisällöllisen toiminnan kehittämiseen, arvioida sen mahdollisuuksia seurakunnan erityisryhmätoimintaan sekä lisätä tietoisuutta musiikin menetelmistä ja mahdollisuuksista erilaisten asiakasryhmien kontekstissa.

Tutkimuskysymyksinä ovat:

1. Mitä merkityksiä musiikin toiminnalliset menetelmät nuorille tuottaa?
2. Miten seurakunnan työntekijät arvioivat musiikin menetelmällistä käyttöä erityisryhmilleen soveltuvaksi?

Aineistonkeruumenetelminä käytän havainnointia, kenttäpäiväkirjaa, haastattelua ja palautekyselyä. Sen lisäksi käytän toiminnallisuutta eli toteutan

musiikkiprojektin lastensuojelun sijaishuollon nuorille. Lopuksi laadin aineistosta sisällönanalyysin, jonka tulokset ja johtopäätökset esittelen opinnäytetyöni loppupuolella.

3 MUSIIKIN KÄYTTÖ ASIAKASTYÖSSÄ

3.1 Musiikki kuntoutuksen tukena

Musiikilliset taidot ja taipumukset alkavat kehittyä ihmisessä jo varhaisessa vaiheessa. Jopa syntymättömien, kohdussa olevien vauvojen, on tutkittu kykenevän havainnoimaan musiikkia ja laulamista. Musiikilla on vahvoja, erilaisia rooleja ja merkityksiä läpi koko ihmiselämän. Musiikin on todettu auttavan ihmisiä tunne-elämän säätelyssä, kielellisissä haasteissa, kognitiivisten ja sosiaalisten taitojen opettelussa sekä vanhusten hyvinvoinnin vahvistamisessa. Musiikkia voidaan käyttää myös kliinisessä sairaudenhoidossa ja kuntoutuksessa. (Särkämö, Tervaniemi & Huotilainen 2013, 441.)

Musiikkiterapia on hoito- ja kuntoutusmuoto, jossa käytetään musiikin eri elementtejä yksilöllisten tavoitteiden saavuttamiseksi, joita musiikkiterapialle on asetettu. Musiikkiterapian tarkoitus on toimia vuorovaikutuksen välineenä. Sitä voidaan antaa joko yksilö- tai ryhmäterapiana. Musiikkiterapiaa voidaan käyttää joko yhtenä osana eri hoito- ja kuntoutusmuotoja tai pääasiallisena hoitomuotona. Musiikkiterapian avulla ihminen voi saada helpotusta psyykkiseen tai fyysiseen oireiluunsa. (Raivio 2003, 28.) Lilja-Viherlammin tutkimuksessa Ahonen (2000) sanoo ilmapiirin olevan riittävän turvallinen, kun asiakas voi itse huomata tunnetilan, joka musiikin välityksellä herää. Tällöin hän huomaa, että tunnetila on hänessä itsessään ja hän saa kokemastaan henkilökohtaisen merkityksen. (Lilja-Viherlampi 2007, 124.) Musiikkiterapia soveltuu kaiken ikäisille. Musiikkiterapian tavoitteet ovat usein itseluottamuksen vahvistamisessa, omien voimavarojen löytämisessä ja lisäämisessä, psyykkisten oireiden lievemisessä tai muussa elämänlaadun kohenemisessä. (Raivio 2003, 28.)

Musiikki ei musiikkiterapiassa ole itsetarkoitus, vaan se on sen väline. Musiikkiterapia on tarkoituksenmukaista toimintaa, jolle luodaan selkeät tavoitteet. Tavoitteita kartoitettaessa selvitetään asiakkaan lähtötilanne, ongelmat ja se, mihin musiikkiterapialla halutaan vaikuttaa. Kokonaisprosessia myös seurataan ja arvioidaan ammatillisella tavalla. Musiikkiterapiaa voi antaa musiikkiterapiakoulutuksen saanut henkilö, mutta se voi olla myös itsehoitoa, jolloin musiikkia käytetään terapeuttisesti. Musiikkiterapiaprosessissa on mukana kolme tekijää: terapeutti, potilas ja musiikki. Terapeutti vastaa hoitoprosessista ja sen arvioinnista. (Ahonen 1993, 32–35.)

Myös muussa asiakastyössä kuin musiikkiterapiassa, musiikkia voi hoitomuotona käyttää monitavoitteellisesti. Sillä voi esimerkiksi hakea järjestystä päihdeongelmaisen maailmankuvaan, mutta ennen kaikkea se voi olla tunteiden ilmaisun väline. Musiikin avulla tunteiden ilmaisu mahdollistaa vaikeiden tunteiden esiintuomisen joko sanallisesti tai musiikillisella tasolla. Musiikki antaa työvälineen, jonka avulla apua tarvitseva ihminen saattaa kyetä sitomaan pelkojaan. Musiikin antaman etäisyyden turvin on mahdollista ilmaista vahvasti torjuttuja asioita. Musiikkia voidaan tuottaa muun muassa musiikin kuuntelun avulla tai käyttää valmista musiikkimateriaalia. Sitä voidaan tuottaa myös luovana prosessina eli sanoittaen, säveltäen tai improvisoiden sellaisessa asiakastyössä, jossa yhtenä kuntoutumisen edistäjänä musiikkia käytetään. (Rai-vio 2003, 27–28.)

Ahonen 1993, kirjassaan Musiikkiterapian perusteet, kertoo että ratkaisukeskeisessä musiikin kuntouttavassa toiminnassa ongelmia ratkotaan käyttämällä apuna luovuutta. Haasteita ratkotaan käyttämällä ihmisten omia voimavaroja, uusia näkökulmia ja vaihtoehtoja. Ihmistä tavallaan autetaan auttamaan itseään, löytämään omia voimavarojaan sekä suhtautumaan positiivisesti tulevaisuuden kuviin. (Ahonen 1993, 158–159.)

3.2 Taidelähtöiset menetelmät lastensuojelussa

Lastensuojelu on kehittynyt paljon vuosikymmenten aikana. Lastensuojelun kehittämisen painopiste on ollut pitkään dialogisuuden ja varhaisen

puuttumisen alueilla. Toiminnalliset ja taidelähtöiset menetelmät ovat saaneet jalansijaa lastensuojelun kentällä enenevässä määrin. Taidelähtöiset menetelmät antavat lastensuojelutyöhön uusia kehittämismahdollisuuksia ja ne ovat monipuolistaneet sosiaalityön toimintakäytäntöjä. Monikulttuurisuuden lisääntyessä ja yhteiskunnan muuttuessa luovat menetelmät antavat työvälineitä konkreettiseen vuorovaikutukseen, erityisesti niissä tilanteissa, kun yhteistä kieltä ei ole. (Känkänen 2013, 68–69.)

Taiteellisen toiminnan pitäisi olla läsnä arjessa myös silloin, kun lapsi asuu laitospäristössä. Yhteisöllisyys on parhaimmillaan taideilmaisun keinoin elävöitettyä kasvatustyötä. Yhteisöllisyyden kokemuksessa toimitaan yhdessä, arvioidaan yhdessä tekemää, annetaan ja saadaan palautetta. Se on myös aistein hahmottamista ja luovaa ajattelua. Taide toimii itseilmaisun välineenä sekä lapselle että aikuiselle ympäröivän maailman kohtaamisessa. Tällainen kyky eritellä omia tunteita ja elämäänsä on keskeistä hyvinvoinnin ja koko elämässä selviytymisen kannalta. Kaipuu tulla nähdyksi on ihmisen perustarve. Tämä tarve saattaa lastensuojelun piirissä olevilla lapsilla olla erityisen suuri. Heillä on usein oppimisvaikeuksia, haasteita itsensä ilmaisussa ja ovat herkästi sen myötä epävarmoja pärjäämisestään tai osaamisestaan, siksi erityisesti onnistumisen kokemusten mahdollistaminen ovat ensiarvoisen tärkeitä. (Känkänen 2003, 87–88.)

Taidelähtöisten menetelmien yksi tärkeimmistä tavoitteista lastensuojelussa on saattaa lapsi kosketuksiin omien tunteidensa ja muistojensa kanssa, jotta hän voi kasvattaa itsetuntemustaan turvallisesti. Tämän eteenpäin saattamiseksi lapsi tarvitsee aikuisen apua. Lapsen on tärkeä päästä ikään kuin sovintoon menneisyytensä kanssa, jotta hän kykenisi eheytymään kokemistaan vaiheista tai ainakin saavuttamaan tunteen siitä, että hän kykenee tunnistamaan omaan elämäänsä liittyviä tarpeita ja vaikuttamaan elämänsä kulkuun. (Känkänen 2013, 68–69.)

Tähän lapsen kokonaisvaltaiseen näkemiseen ja kuulemiseen aikuiset lastensuojelussa tarvitsevat uusia välineitä. Yksi tärkeimmistä tehtävistä on auttaa lapsia hyväksymään ja tuntemaan itsensä arvokkaiksi, mutta myös vapauttaa heidän tunneilmaisuaan ja lisätä voimavaroja. (Känkänen 2003, 87–88.) Taidelähtöiset menetelmät voivat olla siihen oivallinen keino.

Taidelähtöisten menetelmien käyttö lastensuojelussa tuo kuitenkin omat haasteensa toteuttamiseen, joista yksi on resurssivaje sekä projektityyppisen toiminnan jatkuvuuden säilyttäminen arjen keskellä. Kehittämistoiminta täytyisi pitää säännöllisenä, pitkäkestoisena ja mahdollisimman kiireettömänä hektisen arjen tuoksinassa.

Lapsen ja nuoren osallisuus on avainsana taidelähtöisten menetelmien soveltamisessa ja juurruttamisessa osaksi lastensuojelun kenttää. Osallisuus tuo hedelmällisellä tavalla nuoren äänen kuuluville, se on yhdessä neuvoteltua ja rakennettua toimijuutta. Taidelähtöisyyden kautta vaikutus voi olla välillistä, jolloin se näyttäytyy hoitavana, terapeuttisena, parantavana ja lohdutusta antavana.

Taidelähtöisen toiminnan avulla on onnistuttu, mikäli sen kautta itsensä ilmaisu on helpottunut, kommunikaatiotaidot ovat parantuneet tai nuori on kokenut hyvinvointinsa lisääntyneen. Taidelähtöiset menetelmät ovat ikään kuin toiminnallista sosiaalityötä, jossa auttaminen tapahtuu osallisuuden ja yhteisöllisyyden vahvistamisessa. (Känkänen 2013, 28–29, 32–34.) Yksi vahvoista taidelähtöisistä menetelmistä nuorten kanssa työskenneltäessä on musiikki. Se toimii etenkin nuoruusiässä tärkeänä kanavana tunteiden esiintulossa. Musiikin keinoin nuori voi tuoda esille kannanottoja, etsiä ja sanoittaa tuntemuksiaan, tai hakea ja löytää ilmauksia tunteilleen. Nuori saattaa pyrkiä hakemaan musiikin avulla kokonaiskehollista soundia, jossa uhoamisvoima ja kaipuu itsensä ilmaisemiseen tulee selkeämmin esille.

Muita taidelähtöisiä menetelmiä lastensuojelussa ovat esimerkiksi narratiiviset menetelmät tai draamatyöskentely. Narratiivisessa menetelmässä työskennellään tarinallisen lähestymistavan kautta yhdessä nuoren kanssa. Siinä pyritään jäsentämään nuoren yksilöllisiä elämäkokemuksia tai löytämään niihin uusia näkökulmia esimerkiksi elämäntarina-työskentelyä hyödyntäen. Tässä metodissa painopiste on tarinan jakamisessa, ei sinänsä totuus eletystä elämästä.

Draamatyöskentelyssä painopiste on tietoisuuden kasvattamisessa, persoonallisuuden kasvussa ja draamatyöskentelyn voimauttavassa vaikutuksessa. Lastensuojelun piirissä oleville nuorille se voisi toimia parhaiten minäkuvan

vahvistamisessa ja itseilmaisun kehittämisessä. Lastensuojelun työkentällä toimiville sitä voi käyttää ammatillisen itsetuntemuksen harjaannuttajana, jolloin esimerkiksi improvisaatioharjoitukset antavat välineitä omaan ilmaisutapaan tai parempaan kontaktiin toisten ihmisten kanssa, mutta myös omaan kehoon ja persoonaan. (Känkänen 2013, 46–50.)

Taidelähtöisillä menetelmillä lastensuojelussa on merkitystä jo siksi, että siinä aikuinen ja lapsi kohtaavat ollen toisilleen läsnä ja luoden yhteistä aikatilaa. Taidelähtöiset menetelmät tuovat myös arjen rakenteisiin uutta järjestystä, joka mahdollistaa aidon kohtaamisen, kuuntelemisen ja näkemisen. (Känkänen 2003, 88.) Tästä voi päätellä, että aistien herättäminen ja käyttäminen, tarjottiinpa ilmaisukanavana mitä tahansa luovaa menetelmää, on ihmiselle avuksi. Merkittävänä perusteena on mielen saaminen liikkeelle, juurtuneiden kokemusten ja ajattelutapojen eri kerrosten kommunikoimista keskenään. Taiteet ja taidelähtöiset menetelmät toimivat prosessissa ikään kuin avustajina tietoisuuden ja tiedostamattomuuden välillä. (Bardy & Känkänen 2005, 73.) Taidelähtöisyys voi antaa erittäin tärkeän symbolisen turvan, mutta samalla myös etäisyyden, itsen ja toisen välille.

3.3 Ryhmätoiminta

Ihmiset toimivat läpi elämänsä erilaisissa ryhmätilanteissa. Ryhmä syntyy, kun toimitaan yhdessä. Se koostuu vähintään kahdesta erilaisesta yksilöstä, jotka tuovat ryhmätilanteeseen omat energiansa ja persoonalliset piirteensä. Liittyminen, kuuluminen joukkoon ja hyväksytyksi tuleminen ovat jokaiselle ihmiselle olennaisia tärkeitä tunteita. Ryhmässä ollessaan ihminen on vuorovaikutuksessa muiden toimijoiden kanssa ja joutuu peilaamaan itseään ryhmän sisällä suhteessa muihin. Ryhmän jäsenenä toimiessaan ihminen voi lisätä itsetuntemustaan ja tarkastella toimintatapojaan. (Jauhiainen & Eskola 1994, 14–16.)

Ilmiöt, joita ryhmissä tapahtuu ovat ryhmän ohjaajan hallittavissa, ja hänen tehtävänä on ohjata ryhmää kohti sille asetettuja tavoitteita. Ryhmän jäsenet tarvitsevat monipuolisia vuorovaikutustaitoja, koska ryhmässä viestintätilanteet ovat nopeita ja ennakoimattomia. Monipuoliset vuorovaikutustaidot pitävät

sisällään tunteiden säätelyn ja ristiriitatilanteiden ratkaisemiskeinot. Ryhmätoiminnassa on mahdollisuus oppia kestämään tappioita tai epäonnistumisen tunteita erilaisten ryhmätilanteiden kautta. Toiminnallisuus on yksi tunteiden säätelymuodoista, joten toiminnallisen ryhmän tavoitteisiin liittyy myös tunnekasvatus. Tällöin erityisen tärkeää on turvallisuuden tunteen välittäminen ryhmän jäsenille. Toiminnalliset menetelmät tarjoavat ratkaisukeskeisiä menetelmiä tunteiden hallitsemiseen ja hyvien säätelykeinojen opettelemiseen. (Kataja, Jaakkola & Liukkonen 2011, 15, 29.)

Ryhmätoiminta, joka tapahtuu lastensuojelussa, voi tuottaa säästöjä joko taloudellisesta näkökulmasta tai yksilöllisen eheytyksen näkökulmasta. Onnistuessaan se tuottaa osallisuuden kokemuksia ja avaa uusia keinoja sekä työntekijöiden että asiakkaiden vuorovaikutukselle. Ryhmätoimintaa on kuitenkin arvioitava tarkasti, koska toiminnallisuus on prosessi, joka saattaa karata kärsistä tai se voi kärjistä olemassa olevia ryhmädynamiikan ongelmia. (Pekkarinen 2006, 127.)

3.4 Musiikin käyttö seurakunnan toiminnassa

Musiikki näyttäytyy seurakunnassa hyvin laajasti ja monella tavalla. Musiikki voi ilman sanoja puhua ja puhutella. Seurakuntalaiselle musiikki tarjoaa mahdollisuuden luoda, osallistua ja tulkita, sillä soittamalla ja laulamalla ihminen luo yhteyttä itseensä, toisiin ihmisiin ja Jumalaan. (Kurkela 2004, 10.) Musiikki seurakunnassa voidaan jakaa kolmeen eri osa-alueeseen, joita ovat konsertit, musiikkikasvatus ja jumalanpalveluselämä. Usein seurakunnan musiikkielämä on kanttorin vastuualuetta. Seurakunnan musiikkielämälle laaditaan tavoitteet, jotka nivoutuvat yhteen seurakunnan eri tehtävien ja olemuksen kanssa. Sen perustavoite on olla käytännöllinen eli täyttää se tehtävä, mikä sillä kulloinkin on. Seurakunnan musiikkielämään saa helposti luotua vaihtelevuutta, koska sille ei ole laadittu tiukkoja reunaehtoja. Jumalanpalveluselämä on seurakunnan musiikkielämän ydin. Musiikki kuljettaa luontevasti jumalanpalvelusta eteenpäin. Virret ovat keskeisin musiikin elementti luterilaisessa seurakuntaelämässä. Musiikkia voidaan pitää rukouksen äidinkielenä. Seurakunnan

musiikkielämän perusta on yhteisessä virressä, laulettuun rukoukseen. (Lintunen 2003, 419–423.)

Musiikkikasvatus on piispainkokouksessa vuonna 1988 hyväksytty osaksi tavoiteohjelmaa. Sen yleistavoitteena on, *”auttaa ihmistä ymmärtämään musiikin merkitys kirkossa, kokemaan musiikki tärkeäksi kasvulleen kristittyinä ja löytämään elämässään musiikillisen ilmaisun mahdollisuuksia.”*

Musiikkikasvatukselle seurakunnassa on laadittu kolme tavoitetasoa. Henkilökohtaisessa tavoitteessa ihminen saa kokea musiikin Jumalan antamana lahjana, joka palvelee hänen tunne-elämäänsä ja kasvuaan ihmisenä. Seurakunnallinen tavoite on yhteisöllisyyden kokeminen, jossa musiikki liittyy ja sitoo ihmisiä tiiviimmin yhteen. Yhteiskunnallisen tavoitteen tarkoitus on musiikin monikulttuurisuuden esiin tuominen, seurakuntaelämän rikastuttaminen ja ihmisen kasvun tukeminen niin perheessä kuin yhteiskunnan jäsenenä. (emt. 427.)

Musiikki on väline ihmisen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin tukemiseen. Seurakunnassa musiikkikasvatuksen tärkeimmistä tavoitteista on auttaa ihmistä löytämään musiikin merkitys tunne-elämän ja vuorovaikutuksen edistäjänä. Seurakunta sitoutuu pitämään esillä tunne-elämää rikastuttavaa musiikkikasvatusta. (Tuovinen 2003, 437–438.)

Seurakunnissa on tunnetusti paljon erilaista musiikkitoimintaa, erityisesti monipuolinen kuorotoiminta, kuten kirkkokuorot ja lapsikuorot, soitinyhtyeet ja musiikkiryhmät. Musiikki näyttäytyy vahvasti niin rippikoulutyössä, lapsi- ja nuorisotyössä kuin erilaisissa konserteissa ja yhteislaulutilaisuuksissa. Kristillinen ihmiskäsitys tukee musiikillisten taitojen kehittämistä, sillä musiikkikasvatus ja hengellinen kasvatus toimivat toisiaan tukevinä elementteinä seurakunnan toiminnassa. (Lintunen 2003, 429.)

Musiikki kasvattaa ja ruokkii myös lapsen hengellisyyttä. Se siirtää arvokasta perinnettä sukupolvien välityksellä. Musiikin avulla lapsi liittyy kirkon kieleen, jossa läsnä ovat kirkon traditio, kulttuuri ja perinne. Kasvaessaan lapsi pystyy rakentamaan uskonelämäänsä musiikkiin turvaten ja sen keinoja hyödyntäen. (Suomen ev.lut.-kirkon julkaisuja 2015, 9.)

Musiikin tarkoitus on olla monipuolisessa ja runsaassa käytössä seurakunnassa, mutta sen lisäksi yksi musiikin tehtävistä on auttaa ihmisiä kehittämään itseään ja käyttämään Jumalan antamia luomislahjoja eli musiikillisia taipumuksia mahdollisimman monipuolisesti. (Tuovinen 2003, 438.)

4 AINEISTONKERUUMENETELMÄT

4.1 Musiikkiprojekti osana tiedonhankintaa

Musiikkiprojektin suunnittelu alkoi keväällä 2018. Työelämäyhteistyötahon kanssa pidimme keskustelupalavereita aiheeseen liittyen ja laadimme aikataulutuksen, jolloin projektin toteutus olisi mahdollista. Syksy 2018 oli sopiva hetki toteuttaa musiikkiprojektia. Alkusyksystä kartoitin avoimella keskustelulla musiikista, ja tämän kaltaisesta projektista, kiinnostuneet Perhekeskus Harjulan nuoret. Heitä oli yhteensä neljä 13–17-vuotiasta nuorta. Sen jälkeen laadin projektiin haluavien nuorten vanhemmille tutkimusluvan, jossa kerroin mitä projekti pitää sisällään ja mitä se tarkoittaa tavoitteineen. Jokainen vanhempi allekirjoitti tutkimusluvan. Kun luvat oli saatu, pidimme jälleen Perhekeskus Harjulan projektivastaavan kanssa yhteispalaveria, jolloin aikataulutimme kalenteriin projektipäivät syksyille 2018. Musiikkiprojektin päivät olivat 23.10., 30.10., 6.11., 13.11., ja 20.11.2018. Projektipäivä oli viiden viikon ajan tiistai klo.16.45–noin 18.30 siksi, jotta paikka ja aika pysyisi samana, koska oli tarkoituksenmukaisempaa pitää yllä jatkuvuuden ja toiston periaatetta. Toimintaympäristö sijaitsi Perhekeskus Harjulan pihapiirissä olevassa koulurakennuksen musiikkitalassa. Alun perin projektiin mukaan haluavia nuoria oli neljä, mutta heistä kahden välille tuli keskinäisiä haasteita, joten yksi jättäytyi projektista pois ennen ensimmäistä kokoontumiskertaa. Sen jälkeen ryhmäkokoontaminen oli suljettu, jotta ryhmädynamiikka pysyisi kiinteänä eikä hajoaisi henkilömuutoksien vuoksi. Musiikkiprojektin tarkoitus oli saada tutkimuskysymyksiin vastauksia toiminnallisia menetelmiä hyödyntäen.

Musiikkiprojektin sisällön ja rungon laadin musiikkiterapeuttisia menetelmiä hyödyntäen. Se koostui musiikin terapeuttisista menetelmistä, jonka tavoitteena oli itsensä ilmaisu, tunteiden sanoittaminen ja omien voimavarojen löytäminen. Musiikin menetelmällisyyden tavoitteena oli myös vahvistaa osallisuutta ja yhteisöllisyyttä sekä ryhmän jäsenenä toimimista.

Ensimmäisellä kerralla teemana oli musiikkimaalaus. Musiikkimaalaus on yleinen musiikkiterapeuttinen harjoitus. Siinä asiakas kuvaa piirtämällä tai maalamalla musiikin hänessä herättämiä ajatuksia tai mielikuvia. (Ahonen 1993, 196–197.) Tarkoitus on, että asiakas saisi tunteisiinsa kontaktin ja kuva toisen näkyväksi.

Etukäteisvalmisteluna etsin sopivia musiikkikappaleita valmiiksi, jotka avaisivat mahdollisesti erilaisia tunnetiloja. Kävin myös ostamassa maalausvihkoja, vesivärejä, sormivärejä, vahavärejä ja pensseleitä, jotta nuorilla olisi valittavanaan haluamansa toteutustapa. Musiikkitalassa järjestelin pöydät erilleen toisistaan, jotta heillä olisi tilaa hiljentyä oman tuotoksensa äärelle.

Kaikki kolme musiikkiprojektiin ilmoittautunutta nuorta saapui paikalle. He siirsivät pöydät heti vastakkain. Alustin heidät aiheeseen ja he lähtivät toteuttamaan musiikkimaalausta. Kuuntelimme kolme erilaista laulua ja he tekivät kolme eri maalausta. Jokaisen maalauksen jälkeen siitä kertominen ryhmässä oli vapaaehtoista ja tapahtui maalaajan ehdoilla. Nuori oli oman kuvansa tulkitsija, niin halutessaan. Kysyin heiltä luvan maalausten valokuvaamiseen ja kaikki antoivat luvan. Jokainen halusi antaa myös minulle yhden tuotoksistaan omaksi.

Toisella kokoontumiskerralla aiheena oli yhdessä laulaminen ja soittaminen. Raivio (2003), teoksessa *Elämän kevät*, kirjoittaa että lukkiutuneen mielen vapauttamiseen karaokelaulanta soveltuu hyvin. Yhdessä laulaminen antaa sisällöllisesti rakentavia elementtejä suhteessa toisiin. Se asettaa muut kuulijaksi ja jokaisella osallistujalla on mahdollisuus olla turvallisesti hetken keskusteessa. Musiikkiterapeuttisesti laulujen valinta voi avata lukkiutuneita tunteita tai hoitaa niitä.

Yhdessä laulaminen tapahtuu yhteistyössä, johon tarvitaan ryhmätaitoja sekä sosiaalista vuorovaikutusta. Yhdessä laulaminen ja soittaminen myös vahvistavat niitä. Yhdessä musisointi on osa itseilmaisua. Samoin kuin laulamissa,

myös soittamisessa, soitetaan sekä itselle että toisille. Soittaja voi päättää itse, mitä haluaa tehdä tai jättää tekemättä. (Ahonen 1993, 201.)

Etukäteisvalmisteluna selvitin, mitä tarvitaan, jotta erillisessä musiikkitilassa voisi käyttää nettikaraoke-sovellusta. Toin kotoa kaiutinjohdot, langattoman netin ja läppäriä, jotta karaoke-sovellus saataisiin avattua. Suunnittelin ryhmänjäsenten jakamista ja vuorottelua, jotta kaikki saisivat laulaa kaikkien kanssa, mutta myös yksin.

Toisella musiikkiprojektilla kerralla jokainen osallistuva tuli jälleen paikalle sovitun aikana. Kaksi heistä alkoi nopeasti lämmitä yhteiselle karaokelaululle. Yksi siirtyi rumpujen taakse ja oli poissaolevan oloinen. Hetken kuluttua kysyin häneltä, onko kaikki hyvin ja selvisi, että hän on saanut henkilökohtaisen ikävän uutisen, jonka jälkeen hän alkoi itkeä. Siirryimme sivummalle ja kahdelle muulle nuorelle selvitin, että voivat jatkaa kahdestaan laulamista. Keskusteltuamme sivuun siirtyneen kanssa annoin hänelle ohjeeksi siirtyä takaisin osaston puolelle, mikäli kokee sen itse paremmaksi vaihtoehdoksi. Hän lähti, mutta tuli takaisin noin puolen tunnin kuluttua ja halusi itsekin nyt laulaa muiden mukana. Nuoret lauloivat innokkaasti ja uskalsivat kokeilla monia erilaisia lauluja, jotka nettisovelluksen kautta olivat mahdollisia, muun muassa englanninkielisiä. Ehdotin heille myös soittamisen mahdollisuutta, mutta he halusivat jatkaa laulamalla koko yhteisen toiminta-ajan. He kykenivät vuorottelemaan ja antamaan tilaa toisilleen.

Kolmannen kokoontumisen aiheena oli musiikkitarina ja oma laulu. Idea tälle syntyi Raivion artikkelista Musiikin käyttö asiakastyössä, teoksessa Elämän kevät. Tässä menetelmässä musiikki on taustaroolissa ja tarinallisuus mukaillee narratiivisia menetelmiä. Tehtävän tarkoitus on keskittymiskyvyn parantaminen ja sosiaalisten taitojen vahvistaminen, mutta myös onnistumisen kokemus, tunteiden ilmaisu ja uusien tapojen löytäminen ahdistuksen tai jännityksen purkamiseen. (Raivio 2003, 30–31.)

Etukäteisvalmisteluna etsin sopivaa taustamusiikkia, joka ei veisi tilaa tai huomiota tarinallisuudelta. Etsin myös sopivia lauluja, joissa adjektiivien tilalle voisi muuttaa uudet, nuorten keksimät, adjektiivit spontaanisti. Otin kotoa mukaan bluetooth-kaiuttimen, paperia ja kynät. Suunnittelin, että pidämme tämän musiikkiprojektin osuuden musiikkitalan yläkerrassa, joka on niin kutsuttu tyttöjen

tila. Siivosin tilaa etukäteen ja asetin mukavat, isot, pehmustetyynyt piirimuotoon valmiiksi lattialle, jossa voimme projektin toteuttaa.

Jokainen nuori saapui musiikkitilaan sovittuna aikana. Siirryimme musiikkitilan yläkertaan, ja alustin nuoret tämän kertaiseen aiheeseemme, jossa minä ohjaajana aloitan tarinan parilla lauseella, ja tarina jatkuu niin kauan, kunnes se saavuttaa jonkinlaisen pisteen. Yksi nuori päätti jättää tämän osuuden väliin. Hän pysyi tilassa, mutta ei halunnut sanoa tarinaan lauseita. Kaksi muuta lisäksi tekivät tarinan, josta tuli hyvinkin seikkaperäinen. Sen jälkeen tarinasta keskusteltiin. Toisena tarinatyyppisenä menetelmänä käytin oman laulun kirjoittamista. Jokainen (nyt myös äsken pois jättäytynyt) kirjoitti paperille kaksi lausetta ja sen jälkeen paperit kerättiin ja sekoitettiin. Sen jälkeen lapuista koottiin yhtenäinen tuotos ja yritimme säveltää tai laulaa siitä oman laulun. Säveleksi valikoitui tuttu lasten laulu: ”Jänis istui maassa.” Tämän jälkeen ehdotin adjektiivitarinan täyttöö, jonka olin kirjoittanut heille tuttuun kappaleeseen: ”Timantit on ikuisia”. Tätä he eivät tienneet, vaan antoivat ensin vuoroitellen adjektiiveja, jotka täytin kyseisen biisin sanoihin. Luettuani kappaleen sanat heille ääneen uusilla adjektiiveilla, niin he halusivat vielä, että laulamme sen yhdessä näillä uusilla sanoilla. Lopuksi he toivoivat, että kirjoitan tavallisen adjektiivitarinan. Kirjoitin sen musiikkiprojektin teemoihin- ja kertoihin liittyen. Tähän osallistui kaksi nuorta, koska kolmas nuori sai vanhemmaltaan puhelun ja joutui poistumaan paikalta.

Neljännän kerran etukäteisvalmisteluina järjestin ensimmäisen kerran tapaan maalausvihot, -ja välineet valmiiksi, otin kotoa bluetooth-kaiuttimen, reitittimen ja läppärin sekä järjestin pöydät valmiiksi yhtenäiseksi kolmen hengen ryhmäksi. Aiheenamme oli elämäntarinan kertominen musiikin välityksellä.

Lisäksi olin etukäteen laatinut palautekyselyn viimeistä kertaa varten. Yksi projektiin osallistuvista nuorista kuitenkin oli kotiutumassa kokonaan seuraavana päivänä, joten ajattelin sen olevan hyvä täyttää tällä kerralla, eikä alkuperäisen suunnitelman mukaisesti vasta viimeisellä kerralla. Palautekysely oli laadittu monivalintakysymyksin sekä avoimin kysymyksin. Kysely löytyy liitteenä opinäytetyön sivulta 40. Monivalintakysymyksiä oli yhteensä neljä. Niiden avulla selvitän, minkälaisia merkityksiä musiikkiprojekti heille antoi, kokivatko he kuu-luneensa osaksi ryhmää ja saivatko he uusia itseilmaisun keinoja osallistuesaan musiikkiprojektiin. Avoimilla kysymyksillä selvitän heidän mielipiteitään

tarkemmin esimerkiksi mikä musiikkiprojektissa oli mieleistä ja mikä ei tuntunut mielekkäältä sekä selvitän laajempaa kokonaiskuvaa, kuin mitä monivalintakysymykset voisivat antaa. Avoimia kysymyksiä oli yhteensä kolme. Sekä lopuksi mahdollisuus muuhun palautteeseen.

Neljännän kerran kokoontumiseen saapui kaikki kolme osallistujaa. Alustin nuoret aiheen pariin, joka oli elämäntarinan kertominen käyttäen musiikkia elämäntarinan välineenä. Siinä tavoitteena on oppia huomaamaan, pohtimaan ja muistelemaan itselle tärkeitä musiikin merkityksiä, mikäli niitä on, hänen oltuaan eri ikävaiheissa ja mahdollisesti myös jakaa niitä yhteisesti. Elämänjatanatyyppisen toiminnan on tutkittu lisäävän ja syventävän vuorovaikutusta toimijoiden välillä. (Pelastakaa Lapset ry. 2018. Työmme kotimaassa. SILTA-malli.)

Pyysin nuoria piirtämään tai maalaamaan elämänjatanan- tai puun. Yksi maalasi elämänpuun ja kaksi piirsi elämänjatanan. Sen jälkeen pyysin heitä lisäämään kuvaan ikävuodet 0–5, 7–10, 10–13 ja 13–17. Tämän tehtyään he saivat itsenäisesti alkaa muistelemaan omia lempilaulujaan varhaisilta ikävuosilta tähän päivään ja lisäämään ne kirjoitettujen ikävuosien kohtaan. Yksi nuorista laittoi äidilleen tekstiviestiä varmistaakseen tietoa laulusta, johon oli nukahtanut aina pienenä. Jokainen halusi kertoa eri ikävuosilta omia lempilaulujaan ääneen. Osa kertoi myös, mikä on voimabiisinsä tai mikä laulu auttaa selviytymään hankalista tunteista eteenpäin. Osa nuorista pystyi myös nimeämään inhoamansa musiikkikappaleen. Projektiin osallistuneiden nuorten tämän hetkisiä lempikappaleita kuuntelimme kolme kappaletta. Toteutusidean sain niin ikään Raivion (2003) artikkelista Musiikin käyttö asiakastyössä.

Toiminnallisen osuuden jälkeen kerroin heille palautekyselystä, jonka toivoin heidän täyttävän joko rauhallisesti omassa huoneessaan ja palauttavan sen minulle viikon kuluessa tai täyttämällä sen heti. Koska yksi nuorista oli kotiutunut seuraavana päivänä, hän halusi täyttää se heti. Kaksi muuta päätti tehdä samalla tavalla. Keräsin palautekyselyt ja kerroin viimeisen kerran olevan kahvilassa Kauhajoen keskustassa, jonne kaikki pääsevät mukaan.

Viimeinen kokoontumiskerta oli 20.11.2018. Kaksi nuorista tuli autonkyydisäni keskustaan ja kotiutunut nuori saapui kahvilaan sovittuna aikana. He saivat valita haluamansa jälkiruuan ja juoman. Tavoitteena oli luoda heille

kokemus siitä, että musiikkiprojekti oli yhdistävä asia ja tämän kerran tarkoitus on sulkea projekti. Kiitin heitä hyvästä sitoutumisesta projektiin ja palautteista, joihin olivat jokainen vastanneet. Kahvilassa keskustelua kävimme avoimella tyylillä. He saivat kertoa omia tunnelmiaan, tuntemuksiaan ja ajatuksiaan musiikkiprojektiin liittyen sekä siihen, haluaisivatko he jatkaa tämänkaltaista toimintaa vastaisuudessa.

Musiikkiprojektista muutama kuva:

kuva 1. Välineet valmiina musiikkimaalaus- hetkeä varten. Projektitilana toimi bändihuone.

kuva 2. Nuoren tekemä tuotos nimeltään ”Yksinäisyys.”

4.2 Toimintamallin soveltaminen seurakuntaan

Kirkon yksi perustehtävistä on diakoniatyö. Se on Jumalan Sanan julistusta, kristillisten sakramenttien jakamista ja ennen kaikkea lähimmäisen rakkauden ilmentämistä monella eri tavalla. Diakoniavastuu tarkoittaa kirkon yhteiskuntatyötä eriarvoisuuden vähentämiseksi, vastuullisen elämäntavan lisäämiseksi ja yhteiskunnan rakenteitten oikeudenmukaisuuden parantamiseksi. Diakonian tehtävissä lähimmäisen rakkaus näyttäytyy avun antamisena, sekä yksilönä että yhteisössä, ja lievittää ihmisten hätää ja kärsimystä auttamalla heitä selviytymään elämän tuomien haasteiden keskellä. Diakoniatyö on moniulotteista ja kohtaavaa asiakastyötä. Ryhmäkokoukset tapahtuvat vanhusten, vammaisten, mielenterveysongelmaisten, ja niin edelleen, tukiryhmissä tai piireissä, mutta myös muissa diakoniapiireissä, erityisryhmissä ja kirkkopyhäkokouksissa.

Musiikki toimii erityisesti jumalanpalveluselämän sydämenä. Musiikin on kuvattu kantavan ihmisten huokauksia Jumalan puoleen. Raamatussa (Kol. 3:16): *”Antakaa Kristuksen sanan asua runsaana keskuudessanne. Opettakaa ja neuvokaa toisianne kaikella viisaudella ja laulakaa kiitollisin mielin Jumalalle psalmeja, ylistysvirsiä ja hengellisiä lauluja”*, musiikki liitetään osaksi seurakunnan kokouksia. (Suomen ev. lut. kirkko 2018. Seurakuntatyö. Diakonia.) Musiikilla on selkeä merkitys jumalanpalveluselämän näkökulmasta.

Yhtenä opinnäytetyön aineistonkeruumenetelmänä päädyin tekemään haastattelun seurakunnan diakoniatyöntekijöille. Laadullisessa tutkimuksessa yleisimpiä aineistonkeruumenetelminä ovat havainnointi, haastattelu, erilaiset kyselyt ja muusta dokumentoinnista saatu tieto. Tutkimuksessa käytän haastattelua, jolloin etunani on joustavuus sekä kysymyksen selittäminen tai avaaminen yksityiskohtaisemmin, toisin kuin toisen tyyppisessä kyselyssä on mahdollista. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 85.)

Haastattelun avulla pyrin saamaan tutkimuskysymykseeni vastauksia siitä, miten diakoniatyöntekijät arvioisivat musiikin merkityksen ja soveltumisen seurakunnan erityisryhmille. Laadin haastattelukysymykset lokakuussa 2018.

Kysymykset olivat avoimia kysymyksiä, joihin sai vastata joko kirjallisesti tai suullisesti. Haastattelukysymykset lähetin diakoniatyöntekijöille etukäteen sähköpostitse. Haastattelukysymykset löytyvät opinnäytetyöstä liitteenä sivulta 39. Kävin haastattelemassa kahta Kauhajoen seurakunnan diakoniatyöntekijää 2.11.2018 heidän toimistossaan.

Haastattelukysymyksien avulla selvitin, millaista ryhmätoimintaa ja millaisia erityisryhmiä heillä on. Mikä merkitys musiikilla on erilaisten ryhmien ohjaamisessa tai muissa seurakunnan tehtävissä ja miten se tulee esille. Haastattelun avulla selvitin, mitä musiikki ja musiikin terapeuttiset menetelmät voisivat merkitä eri asiakasryhmien elämässä ja millaiselle kohderyhmälle diakoniatyöntekijät suosittelisivat kuntouttavaa musiikkitoimintaa. Haastattelukysymyksiä oli yhteensä seitsemän.

5 SISÄLLÖNANALYYSIT

5.1 Musiikkiprojektin sisällönanalyysi

Aineistonkeruumenetelmissä haastattelun lisäksi käytin havainnointia. Tutkimusmenetelmistä havainnointia on aiheellista käyttää silloin, kun ilmiöstä tai tutkimuksen kohteesta on vaikea muuten saada irti riittävää informaatiota. Havainnoinnin avulla tutkija voi saada myös sellaista tietoa, joka paljastaa ristiriidan käyttäytymisen ja havainnoinnin välillä. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 94.) Musiikkiprojektissa tein osallistuvaa havainnointia, jossa toimin tutkijana ja osittain osallistujana yhdessä nuorten kanssa. Havainnointitilanteessa olin tutkijana koko ajan vuorovaikutuksessa tutkittavien kanssa, ja samalla luomassa tutkittavaa kohdetta. Tutkimusaineiston voidaan todeta olevan yhteistyön tulos. (Vilkkä 2006, 40–41.)

Nuorten palautekyselyaineiston ja haastattelujen pohjalta aloin tehdä laadullista analyysiä. Ryhmittelin alkuperäisilmauksia, jonka jälkeen käsitteellistin vastaukset pelkistettyyn ilmaukseen, alaluokkaan ja yläluokkaan.

Alkuperäisilmaus	Pelkistetty ilmaus	Alaluokka	Yläluokka
"Siirretään nää pöydät yhteen" "Mä en halua vielä tietää, mitä me ens'keralla tehdään"	Myönteinen tunne yhdessäolosta	Avoin ilmapiiri	Ryhmään kuuluminen
"Kiva kun teit meidän kanssa juttuja"	Kokemus yhteisestä tekemisestä	Luottamus	Vuorovaikutuksen ja itsetuntemuksen vahvistaminen
"Mä soitan äidille, mikä olikaan mun lempilaulu pienenä" "Mä en haluais, että tämä biisi loppuis ikinä"	Tunteiden ja muistojen herääminen	Tunnetilojen esiintuominen	Tunneilmaisun vahvistaminen
"Kerrankin meille jottain" "Mä tulisin tänne heti, jos tällainen jatkuis"	Keskustelu musiikkiprojektin jatkuvuuden mahdollisuudesta	Musiikillisten menetelmien käyttö kuntoutuksen tukena	Yhteisöllisyyden ja osallisuuden vahvistaminen

Taulukko 1. Aineiston ryhmittelystä käsitteellistämiseen

Taulukossa on aineistosta saatuja vastauksia siihen, miten nuoret kokivat kuuluneensa osaksi ryhmää. Nuoria oli ryhmässä kolme, joista kaikki vastasivat kokeneensa kuuluvan erittäin hyvin osaksi ryhmää. Havainnoidessani ryhmää tämä tulos ei ole ristiriidassa. Ryhmän aloittaessa nuoret siirsivät erillään olevat pöydät yhteen. Tämä kuvasi turvallisuutta olla tilassa ja liittyä yhteen. Avoin ilmapiiriin myötä kokemus kuulumisesta osaksi ryhmää on helpompaa. Ryhmään kuulumisen tunne vahvistaa sosiaalista hyvinvointia.

Aineistosta kävi ilmi, että kaksi kolmesta oli kokenut itsetuntemuksensa lisääntyneen musiikkihankkeen aikana. Yhdellä kolmesta vastaus oli: "En osaa sanoa." Luottamuksellinen ilmapiiri tuli esille, koska he uskalsivat kokeilla uusia lauluja yhteisen karaokeillan aikana. He uskalsivat myös antaa toisilleen palautetta sekä kriittisessä että positiivisessa hengessä. Havainnoin vahvuudeksi ryhmän tuttuuden, sillä heidän oli helpompi heittäytyä mukaan toimintaan ja pysyä ryhmässä.

Tunnetilojen huomiointi tuli aineistosta ilmi siinä, miten nuorista 2/3 olivat vastaanottaneet itseilmaisuntaitojensa jonkin verran lisääntyneen ja 1/3 vastasi, ettei osaa sanoa. Havainnointipäiväkirjan mukaan esimerkiksi ensimmäisellä musiikkimaalauskerällä nuoret olivat maallaneet selkeästi erilaisia tunnetiloja paperille. He käsittelivät kuvassa yksinäisyyttä, surua, ikävää ja menneisyyden asioita. Havainnointipäiväkirjassa oli merkintä erään nuoren kommentista toetuttaessaan musiikkimaalausta:

En haluaisi, että tämä biisi loppuu ikinä, voisin kuunnella tätä loppuelämän!

Palautekyselyssä tuli ilmi, että tunneilmaisua oli tapahtunut projektin kulussa:

tunteet meni laidasta laitaan”

itkua, naurua

Neljäntenä kysymyksenä aineistossa oli, että kokivatko nuoret musiikkiprojektin sen tyyppiseksi toiminnaksi, jota olisi hyvä jatkaa Perhekeskus Harjulassa. Jokainen vastasi, että haluaisi sen jatkuvan.

Oli kiva tehdä porukalla jotain olisi kivaa jos pystyisi jatkossa tekemään tämän tyyllisiä.

*Kaikki oli kivoja aiheita/ tekemisiä. Ainakin sain vältettyjä herkkuja!
Kivaa oli!*

*Olit nähnyt vaivaa suunnittelussa, teit meidän kanssa juttuja.
Vaikka olisinki täältä pois ja kuulisin, että täällä on tätä, niin tulisin tänne viivana takaisin!*

Musiikillisen menetelmän käyttö lisäsi yhteisöllisyyden ja osallisuuden kokemusta.

Mieluisimpana menetelmänä palauteaineiston mukaan nuoret pitivät karaokea. Yksi kolmesta vastasi lisäksi adjektiivitarinat. Aineistossa kysyin myös mistä toiminnallisesta menetelmästä he eivät pitäneet.

Vähemmän mieluisat jutut oli jana ja maalaus

Omasta tilanteesta johtuen tyttöjen tila juttu

Viimeisellä musiikkiprojektikerralla menimme kahvilaan, jossa tein haastattelua avoimella kyselyllä.

Kysymyksiin oli vaikea vastata, kun kaikki oli niin kivaa ja erilaista

Ei ollut mitään, mistä ei olisi tykännyt

Kerrankin meille jotain tällaista!

Oli kiva laulaa niillä uusilla välineillä ja kiva kun sai koittaa englanninkielisiäkin biisejä.

Tätä lisää!

Musiikkiprojektissa tuli esille, että nuorten yksilölliset prosessoinnit ja heidän elämässä tapahtuvat käännteet toivat omat haasteensa projektin toteutukseen, eikä niitä voinut etukäteen ennustaa.

5.2 Seurakunnan diakoniatyöntekijöiden haastattelun analyysi

Seurakunnan diakoniatyöntekijöitä haastatellessani otin aineistomateriaalin ylös kirjaamalla ne kenttäpäiväkirjamaisesti. Etnografista tutkimushaastattelua tehdessä on suositeltavaa käyttää nauhuria tai videomateriaalia, jolloin sen litterointi mahdollistaisi yksityiskohtaisemman analyysin. Etnografiseen tutkimukseen liittyy myös erilaisten aineistojen sitominen yhteen esimerkiksi havainnointiaineistojen rinnalla tai ristiluentana. (Huttunen 2011, 41, 43.)

Haastattelussa selvitin, millaisia ryhmiä diakoniatyöntekijöillä on tällä hetkellä. Erytisryhminä heillä on kehitysvammaisten ryhmä, mielenterveyskuntoutujien ryhmä, päihdekuntoutujien ryhmä, kuurojen ryhmä sekä näkövammaisten ryhmä. Selvitin haastattelussa, miten musiikin merkitys näyttäytyy erilaisissa piireissä. He kokivat, että musiikilla on erittäin suuri merkitys ja jokaisessa piirissä musiikin voi kokea olevan osa kokonaisuutta. He kertoivat musiikin usein puhuvan enemmän kuin tuhat sanaa, sillä sen koetaan usein olevan yhdessä tekemisen muoto, joka sanoittaa tilanteita ja tunteita.

Kysymykseen, miten heidän muissa seurakunnan tehtävissä ollessaan näyttäytyy musiikin merkitys ja miten se tulee esille. He toivat esille, että kotikäynneillä käytetään paljon musiikkia. Joku kotikäynnin asiakkaista voi toivoa virsiä, koska se antaa lohdusta ja sanoittaa rukousta. Sururyhmien parissa musiikki on merkityksellinen, sillä sen koetaan tukevan, antavan tilaa surulle, koska suurin suru on sanaton. Kehitysvammaisten parissa musiikki ei välttämättä ilmenny kielellisen tuottamisen kautta, vaan musiikki itsessään palvelee ilmaisuja. Musiikin merkitys näyttäytyy tunteiden myötä. Silloin, kun on hyvä olo niin laulattaa. Musiikki on itseilmaisun muoto, jonka merkitys näkyy tunnelman luoja- ja, se avaa uusia puolia ja on intuitiivista. Diakoniatyöntekijät kuvasivat musiikin siten, että siihen ei vaadita musikaalisuutta nauttiakseen musiikista. Myös erilaiset välineet mahdollistavat musiikin tuottamista erilaisille ryhmille.

Viime kesän päihdeleirillä järjestetty levyraati uusilla bluetooth-laitteilla oli hyvä esimerkki siitä, miten oikeanlaiset välineet mahdollistavat jotain merkittävää ja uutta.

Haastattelussa selvitin diakoniatyöntekijöiden arvioita siitä, voisiko musiikin menetelmällisestä käytöstä jossakin heidän erityisryhmässään olla jollekin hyötyä tai haittaa.

Ainakin leiritoiminnassa nuorten kanssa tämä olisi hyvä. Työkyvyttömyyseläkeläisille voisi sopia oikein hyvin, koska he voisivat hyötyä oman elämän käsittelystä musiikin terapeuttisilla menetelmillä.

Mielenterveyskuntoutujille voisi ajatella sopivan myös ja miksei myös kehitysvammaisille. Haasteena tässä on se, että tämän tyyppinen toiminta täytyisi olla oma tiivis kokonaisuus esimerkiksi kerran viikossa ja ryhmät meillä kokoontuvat vuorokerroin, joten yksi ryhmä noin kerran kuukaudessa.

Aineistonkeruumenetelmän avulla selvitin diakoniatyöntekijöiltä, mitä musiikin terapeuttiset menetelmät voisivat merkitä eri asiakasryhmien elämässä.

Se toisi iloa, voimavaroja, se vapauttaisi itsensä ilmaisuun, antaisi happea.

Se herättää tunteita ja muistoja. Sen avulla pääsisi irtautumaan arjesta ja toimisi tunteiden tulkkina. Se toisi myös kokemuksellisuutta ja elämyksiä.

Viimeisenä haastattelukysymyksenä esitin heille kysymyksen, millaiselle ryhmälle he suosittelisivat kuntouttavaa musiikkitoimintaa.

Syvästi kehitysvammaisille

Ihan kaikille sitä voisi suositella! Se ei ole vaaraksi kenellekään. Tärkeää on vapaaehtoisuus osallistua.

Muistisairaille suosittelisin myös, koska monet eivät muista läheisään, mutta tutut laulut voivat tulla kuin vettä vaan muistista.

6 OPINNÄYTETYÖN TULOKSET JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimuksen tarkoitus oli selvittää, millaisia merkityksiä musiikki toiminnallisena menetelmänä lastensuojelunuorelle tuottaa.

Tulokset tutkimuskysymykseen 1:

Tutkimustuloksena voidaan päätellä, että musiikki on väline, joka mahdollistaa itsensä ilmaisua monipuolisesti, koska keinot musiikin käyttöön ovat monet. Musiikin merkitys tuli esille erilaisten toiminnallisten osuuksien edetessä, sillä yleensä nuorilla kesti hiukan aikaa lämmitä tehtäville, mutta vauhtiin päästyään myös tunteiden ilmaisu ja keskittyminen paranivat. He toivat esille sekä avoimessa haastattelussa että palautekyselyssä, että he toivoisivat tämän kaltaisen toiminnan jatkuvan Perhekeskus Harjulassa.

Projektista saadussa palautteessa ja kenttäpäiväkirjassa tuloksia voidaan pitää samansuuntaisina. Havainnot ja kirjallinen sekä suullinen palaute tukivat toisiaan. Nuoret lähtivät toimintaan mukaan ja yhteisöllisyyden periaatteet pääsivät toteutumaan. Yhteisöllisyys on kasvatustyötä, jota voidaan elävöittää taideilmaisun keinoin. Musiikkiprojekti kokonaisuudessaan oli juuri sitä. Yhteisöllisyys ja osallisuus toteutuivat, ja nuoret olivat sitä mieltä, että he haluaisivat

jatkaa tämän tyyppistä toimintaa edelleen. Projektin tavoite oli löytää musiikin merkityksiä projektiin osallistuvilta nuorilta. Musiikin merkitys tuli esille tunneilmaisun toteutuksissa, kuten musiikkimaalauksessa ja laulujen sanoituksessa. Nuoret ilmaisivat tämän hetkisiä tunteitaan ja menivät syvälle itseilmaisukseen. Taidelähtöisten menetelmien yksi tavoitteista on saattaa ihminen kosketuksiin omien tunteidensa kanssa, joihin liittyvät myös aktiivinen omien muistojen ajattelemineen. Elämänjanatyöskentelyssä nuoret muistelivat, musiikkia välineenä käyttäen, omia lapsuudenaikaisia lempilaulujaan ja tilanteita, joissa tietyt laulut ovat toimineet erilaisten tunteiden välikappaleina. Palautteen mukaan nuoret kertoivat kokeneensa myös minut ohjaajana läsnäolevaksi, joka toin näkyväksi myös omia tunteita, ollen peilinä heille. Ryhmätoiminta koettiin turvalliseksi, vaikka nuorten yksilölliset prosessoinnit toivat oman lisämausteensa jokaiseen kokoontumiskertaan. Se ei haitannut ryhmätoiminnan onnistumista ja sisällöllistä toteutusta.

Aiemmin esitetystä taulukossa ryhmittelin palautteesta saadut alkuperäisilmaukset pelkistettyihin ilmauksiin, alaluokkaan ja yläluokkaan. Tavoitteena on pyrkiä kohti pääluokan tavoitteita, jotka palautekyselyn perusteella on mahdollista saavuttaa taidelähtöisen, kuntouttavan musiikkitoiminnan ja lastensuojelun kombinaatiossa. Aineistosta tehdyn koodauksen perusteella pääluokaksi voisi määritellä sosiaalisen vahvistamisen, henkisen tuen, sosiaalisen vahvistamisen ja syrjäytymisen ehkäisyä.

Johtopäätöksenä aineistonkeruun menetelmien ja tulosten perusteella voidaan päätellä, että taidelähtöisillä menetelmillä on kysyntää ja tarvetta lastensuojelun sisällöllisessä kehittämisessä. Se tarjoaa uudenlaisen ympäristön itsensä ilmaisuun ja se koetaan merkityksellisenä menetelmänä arjen rutiinien rinnalla. Omien havaintojen ja haastattelujen perusteella olisi merkityksellistä jatkaa tämän kaltaista luovaa, taidelähtöistä toimintaa, Perhekeskus Harjussa. Toisilta työntekijöiltä saatu palaute tukee myös tätä näkökulmaa. He olivat kiinnostuneita kuulemaan musiikkiprojektin sisällöstä ja siitä, miten toteutuskerrat toteutuivat. He pitivät tärkeänä, että arjen haasteista ja ennalta suunnittele mattomista, työyhteisöstä riippumattomista tilanteista huolimatta, projektin toteutuskerrat toteutuivat. He antoivat palautetta siitä, että minä ohjaajana en hämmentynyt haastavissa tilanteissa, vaan pysyin rauhallisena ja pidin

ohjaustilanteen koossa. Työyhteisöltä saatu tuki ja kannustus olivat tärkeä voimavara itselleni projektinohjaajana.

Laadullista tutkimusta tehdessä on mahdollista puhua tulosten yleistettävyydestä, mutta erityisesti mahdollisen logiikasta. (Ruusuvuori, Nikander & Hyvärinen 2010, 27.) Yleistettävyyttä tässä opinnäytetyön raportin johtopäätöksissä on arvio siitä, että taidelähtöiset menetelmät rakentavat dialogia työntekijän ja lapsen välille ja ne antavat pääomaa arjen sisällölliseen kehittämiseen lastensuojelussa. Näin voidaan olettaa olevan, että taidelähtöisyys toimisi myös yleisesti kaikissa lastensuojelun tai sijaishuollon toimenkuvissa.

Toisena tutkimuskysymyksenä oli selvittää, miten seurakunnan diakoniatyöntekijät arvoivat musiikin menetelmällisen käytön soveltumista, esimerkiksi heidän erityisryhmiensä parissa.

Tulokset tutkimuskysymykseen 2:

Musiikki tulee esille monella eri tavalla seurakunnan tehtävissä. Seurakunnan tehtävissä korostuu musiikin merkitys oman elämänsä kasvussa kristittyinä ja sitä kautta ihminen voi oppia löytämään musiikin ilmaisullisia merkityksiä. Aineistosta nousseiden tulosten myötä on selvää, että musiikilla on merkitystä erilaisten itseilmaisun kanavina seurakunnan työkentillä, sekä objektiivisesti että subjektiivisesti. Musiikkia käytetään laajasti diakoniatyössä, eri tapahtumissa ja tilanteissa. Tulosten perusteella diakoniatyötä olisi vaikea tehdä ilman musiikkia. Se sanoittaa, toimii tunnelman luoja ja itseilmaisun välineenä jatkuvasti. Musiikki sopii lähes kaikkiin tilanteisiin, joissa ollaan ihmisten kanssa tekemisissä. Erityisesti ryhmämuotoisessa toiminnassa. Musiikkiprojektin kaltaista toimintaa ei pidetty helposti toteutettavana mahdollisuutena seurakunnan toimintasisältöön.

Johtopäätöksenä voi todeta, että taidelähtöiset ja musiikin kuntouttavat menetelmät soveltuvat seurakunnassa esimerkiksi leirityyppiseen toimintaan paremmin kuin osaksi arkista ryhmätoimintaa, jossa ryhmät tai erityisryhmät koontuvat harvakseltaan.

6.1 Eettisyys

Tutkimusaiheen valinta on itsessään jo eettinen valinta. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 174.) Tämän tutkimuksen valinnankriteerinä oli taidelähtöisten menetelmien, erityisesti musiikin toiminnallisten menetelmien tutkiminen osana lastensuojelun kuntoutusprosessia. Aiemmista tutkimuksista perehdyin Päivi Känkäsen tekemään tutkimukseen, jossa hän on halunnut hakea teoreettisia perusteluja sille, miksi taidelähtöiset menetelmät soveltuvat lastensuojelun työkentälle. Tämän rinnalla tarkastelin Eläkeliiton tekemään TunneMusiikki-toimintaa, jossa aisteiltaan ja toimintakyvyltään olevia kuntoutetaan musiikillisin keinoin. Nämä kaksi näkökulmaa, teoria ja käytäntö, olivat opinnäytetyöni tutkimuksen pohjana. Opinnäytetyössä käytin aineistonkeruumenetelmien rinnalla toiminnallisuutta eli musiikkiprojektia. Musiikkiprojektiin osallistuvat kartoitin avoimella kyselyllä ja projektiin osallistuminen oli vapaaehtoista. Niiden nuorten vanhemmilta, jotka halusivat musiikkiprojektiin osallistua, pyysin tutkimusluvan allekirjoituksineen ennen projektin alkua. Sosiaalityöntekijöiden lupaa tämän tyyppiseen tutkimukseen ei tarvittu, mutta tiedotin heitä joka tapauksessa projektin alkamisesta ja sen sisällöstä.

Musiikkiprojektiin osallistuvia nuoria havainnoidessani pyrin olemaan mahdollisimman hienotunteinen ja pitämään huolen, jotta jokainen tulee kuulluksi ja kohdelluksi samanarvoisesti eettisten ohjeiden ja lastensuojelulain edellyttämällä tavalla. Tutkimusraporttia kirjoittaessani pidin huolen siitä, että kukaan projektiin osallistuvista nuorista ei ole tunnistettavissa palautteiden tai muun tutkimusraportin tekstin perusteella. Palautekyselyyn vastaaminen oli vapaaehtoista, ja sen sai tehdä nimettömänä. Missään vaiheessa en käsitellyt musiikkiprojektiin osallistuvien henkilötietoja. Aineistodokumentit säilytin salassa ja analyysin jälkeen hävitin dokumentit.

Opinnäytetyön tutkimuksessa pyrin olemaan huolellinen ja tarkka, kuten myös toiminnallisten toteutuksien läpiviennissä. Kerroin myös oikea-aikaisesti työelämäyhteistyökumppanille eli Perhekeskus Harjulan työyhteisölle suunnitelmista ja aikataulutuksesta musiikkiprojektiin, kokonaisuudessaan, liittyen.

Osallistuvan havainnoinnin koin onnistuneen, koska tutkijana minun ei tarvinnut ensin voittaa projektiin osallistuvien nuorten luottamusta, vaan olin heille jo valmiiksi tuttu ja turvallinen aikuinen, ja siksi pääsin helposti osaksi

tutkittavien yhteisöä. Toisaalta tämä asetelma oli haaste, koska oli pyrittävä pysymään objektiivisena ja antamaan tilaa olemalla riittävän etäällä saadakseni rehellistä tutkimustietoa osallistuneilta nuorilta. Tutkimuksen luotettavuuden tarkistin tutkittavien nuorten käsityksien avulla toiminnallisten menetelmien kokonaisprosessista suhteessa omiin käsityksiini. Syvällisempää musiikin merkityksen vaikuttavuutta ei voinut tutkia musiikkiprojektin lyhytkestoisuuden vuoksi.

6.2 Oppimiskokemukset

Opinnäytetyön prosessi oli monivaiheinen ja rikas. Opinnäytetyön eri vaiheissa perehdyin Diakin opinnäytetyön pajoihin ja osallistuin opinnäytetyön seminaariorjauksiin verkossa tapahtuvan ohjauksen kautta, joissa lähiohjaajina toimivat Porin Diakin kaksi opettajaa. Sain myös vertaispalautetta ja tukea muilta opiskelijoilta, jotka tekivät yhtä aikaa opinnäytetöitään.

Opinnäytetyön haaste oli yksin tekeminen. Toisaalta se toi tietyn vapauden, sillä opinnäytetyön pariin saattoi palata oman aikataulun mukaisesti. Usein kuitenkin olisin kaivannut yhteistä jakamista ja pohdintaa, miten edetä ja jatkaa prosessia. Opinnäytetyön sisältö oli mielestäni merkityksellinen ja se pysyi sellaisenaan loppuun saakka. Lastensuojelun sisällöllinen kehittäminen taidelähtöisten menetelmien näkökulmasta kiinnostaa ja tarkoitus on päästä sitä kehittämään yhdeksi arjen toiminnoksi myös jatkossa.

Yllättävintä opinnäytetyön prosessissa oli aikataululliset haasteet ja tutkimusraportin laajuus. Välillä pohdin haukanneeni liian suuren palan kakkua, ja mietin, olisinko päässyt ”helpommalla” toisenlaisen aiheen parissa. Olen kuitenkin tyytyväinen, että rajasin aiheita, prosessi selkiytyi ja oma mielenkiinto aiheita kohtaan säilyi loppuun saakka. Oli kiinnostavaa tutkia musiikin merkityksiä ja hakea niihin vastauksia toiminnallisella tavalla, musiikin terapeuttisia menetelmiä hyödyntäen. Opinnäytetyön prosessissa tuli tutuksi myös erilaiset tutkimustavat.

7 POHDINTA

Olen pohtinut pitkään, miksi lastensuojelulaitoksissa ei tehdä terapeuttisia, kuntouttavia menetelmiä järjestelmällisemmin ja arkeen nivoutuvasti. Suomessa oli vuonna 2017 15 000:tta kodin ulkopuolelle sijoitettua lasta ja nuorta. Jonot psykiatriin palveluihin ja Kelan tarjoamiin terapioihin ovat usein vuosien mittaisia. Lastensuojelun ja sijaishuollon tärkein tehtävä on turvata lapsen arki, luoda lapsen elämään struktuurit ja taata arjen sujuvuus. Usein sijoitukset ovat niin ikään pitkäaikaisia. Lapsen sijoittaminen kodin ulkopuolelle on prosessi, jonka vaikutukset ulottuvat elämänmittaisena, lapsuudesta vanhuuteen saakka. Siksi pidän tärkeänä, että sijaishuollossa kiinnitetään huomiota lapsen yksilöllisen kuntoutumisen keinoihin ja sisältöön. Kun tietty kuntoutumisen taso on tapahtunut ja arki tasaantunut, olisi tärkeää, että lapsi tai nuori saisi menetelmiä purkaa kokemuksiaan, tunteitaan ja sisäistä maailmaansa. Esimerkiksi taidelähtöisyys antaa siihen yhdenlaiset mahdollisuudet.

Totta on, että sosiaalityön ammattikäytännöissä on kiinnitetty huomiota lapsen kohtaamisen merkitykseen viime vuosina yhä enemmän. Siihen pyritään, että lapsilla on oikeus tulla kohdatuksi omana itsenään ja hänellä on oikeus tulla kuulluksi sekä kokea osallisuutta omia asioitaan koskeviin päätöksiin.

Opinnäytetyöni tutkimuksella halusin selvittää, miten taidelähtöisyys voisi toimia sijaishuollon arkeen järjestettynä, millaista resurssointia se lastensuojelulaitokselta vaatii, millaisia haasteita sen järjestäminen aiheuttaa yhtenä nuoren kuntoutumisen mahdollistajana. Sekä saada vastauksia siihen, mitä merkityksiä musiikin toiminnalliset menetelmät nuorille tuottaa.

Tulokset, jotka musiikkiprojektista sain, kertovat että musiikki on ilmiönä jokaista koskettava. Musiikin ympärille voi rakentaa millaisia menetelmiä tahansa. Joku menetelmästä voi tuntua toisesta helpommin lähestyttävältä kuin toinen. Musiikki tarjoaa välineitä itsensä ilmaisuun ja tunteiden herättämiseen.

Musiikkiprojektin järjestäminen lastensuojelun arkeen oli mahdollista. Se vaatii yhden ihmisen, joka pitää kiinni sen järjestelmällisestä käytöstä. Projektityyppinen kokonaisuus toimii erityisen hyvin. Sen järjestäminen tulee huomioida

hyvissä ajoin myös työvuorollisesti eli listateknisesti. Tärkeää on myös ottaa huomioon ja antaa ajantasaista tietoa työyhteisölle projektin sisällöstä, tarkoituksesta ja aikataulutuksesta. Muun resurssoinnin ei tarvitse olla kovinkaan mittava, mikäli välineistöä musiikin käyttöön löytyy laitoksen sisältä. Ei myöskään tarvitse olla terapeutti toimiakseen musiikin menetelmällisen käytön ohjaajana tai ideoijana. Aiemmin esitellyt menetelmät ovat yleisiä ohjeita kenelle tahansa aiheesta kiinnostuneelle. Projektin ohjaajana toimiessa on pyrittävä pysymään riittävän etäällä, mutta silti olemaan henkisesti lähellä projektiin osallistuvia. Prosessoinnin kokonaisvaltaisempaa merkitystä on helpompi tulkita ja huomata, jos prosessiin osallistuvat ovat saaneet ohjaajaan luotua luottamussuhteen jo aiemmin.

Musiikkiprojektista saatu hyöty, jo lyhytaikaisena, koettiin lisäävän yhteisöllisyyttä ja osallisuutta. Lapset lähtivät työskentelemään musiikkiprojektin aiheiden pohjalta luontevasti ja heiltä saadun palautteen pohjalta voidaan päätellä sen tukeneen heidän kuntoutumistaan. Heidän omat elämänprosessinsa, jotka olivat osalla voimakkaasti käynnissä jo valmiiksi, saivat taidelähtöisten menetelmien avulla tulla näkyviksi ja he saivat työstettyä muun muassa kotiutumistaan, yksinäisyyden tunteitaan ja surua.

Taidelähtöisyys menetelmänä on luovaa ja se tarjoaa monenlaisia lähestymistapoja itsensä ilmaisuun ja itsetuntemukseen. Taidelähtöisyyden avulla ihminen voi tutkia omaa sisintään ja jäsentää omaa tietoisuuttaan oman elinympäristönsä tai esimerkiksi menneisyytensä suhteen. Sen kautta ihminen voi saada uusia, moniulotteisempia tapoja olla kosketuksissa itseensä ja ympäristöönsä. Se ei ole haitaksi kenellekään, koska siinä ei arvioida mitään oikeaa tai väärää, vaan se keskittyy elämyksellisyyteen. Silti taidelähtöiset menetelmät eivät välttämättä sovellu jokaiselle. Taidelähtöisyyttä on hyvä tarjota ja mahdollistaa, mutta siihen osallistumisen tulee olla vapaaehtoista.

Kehittämiseksi tarjoan ajatusta lastensuojelun työntekijöiden kouluttautumisen mahdollisuuteen, jotta taidelähtöisiä ja luovia menetelmiä voisi käyttää lastensuojelussa aiempaa rohkeammin. Taidelähtöisillä menetelmillä voi lisätä lastensuojelun toimintakäytäntöihin kunnioittavaa ja kuuntelevaa otetta. Kauaskantoisesti sen käyttö voisi tuoda säästöjä yhteiskunnalle, mikäli psykiatriisiin palveluihin ja terapiaihin ei olisi järjestelmällisen tunnekasvatuksen myötä niin paljon kysyntää.

Lisäksi kokemusasiantuntijoiden kuuleminen taidelähtöisten menetelmien hyödyistä asiakastyön parissa olisi sisällöllisesti kehittävää ja antoisaa. Seurakunnan työn piirissä olisi mielenkiintoista päästä toteuttamaan projektityyppisesti, esimerkiksi päihdeleirille taidelähtöisten menetelmien käyttöä ja lisätä näin tietoisuutta musiikin muunlaisista mahdollisuuksista seurakunnan työn kentälle.

Opinnäytetyön tutkimuksessa käytetty otanta oli yhteiskunnallisesta näkökulmasta pieni. Sen tarkoitus oli kuitenkin muun muassa selvittää, mitä mahdollisuuksia taidelähtöisyydellä on lastensuojelun arjessa yhtenä kuntoutumisen välineenä. Siitä saadulla tuloksella tutkimusta olisi luontevaa jatkaa eteenpäin ja viedä taidelähtöisyyden merkitystä kohti valtakunnallista muutostyötä. Kaikki muutos alkaa yhdestä askeleesta.

Opinnäytetyön tutkimuksessa käytettyjä toiminnallisia menetelmiä ja niistä saatuja tuloksia voi hyödyntää myös muissa lastensuojelulaitoksissa tai asiakaskonteksteissa.

8 LÄHTEET

- Ahonen, H. (1993). *Musiikki- sanaton kieli. Musiikkiterapian perusteet*. Helsinki: Oy Finn Lectura Ab.
- Bardy, M. & Känkänen, P. (2005). *Omat ja muiden tarinat, ihmisyyttä vaalimassa*. Vammala: Sosiaali ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus.
- Diak. (2010). *Kohti tutkivaa ammattikäytäntöä. Opas Diakonia-ammattikorkeakoulun opinnäytetöitä varten*. 5., uudistettu laitos. Tampere: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Eläkeliitto. (2017). TunneMusiikki. Musiikin hyvinvointivaikutukset. Saatavilla 3.12.2018 <https://www.elakeliitto.fi/tunnemusiikki>
- Forsberg, H., Ritala-Koskinen, A. & Törrönen, M. (2006). *Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Helavirta, S. (2006). Lasten hyvä ja huono elämä eläytymistarinoiden valossa. Teoksessa H. Forsberg, A. Ritala-Koskinen & M. Törrönen *Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia*. (s.195). Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Huttunen, L. (2011). Tiheä kontekstointi: haastattelu osana etnografista tutkimusta. Teoksessa J. Ruusuvaara, P. Nikander & M. Hyvärinen (toim.) *Haastattelun analyysi*. (s. 41–43). Tampere: Vastapaino.
- Hotari, K-E., Oranen, M & Pösö, T. (2009) *Lapset lastensuojelun osallisina*. Teoksessa M. Bardy (toim.) *Lastensuojelun ytimissä*. (s. 117). Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Jauhiainen, R & Eskola, M. (1994). *Ryhmäilmiö*. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- L 147/2007. Lastensuojelulaki. Saatavilla 2.1.2019 <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

- L 1304/2014. Sosiaalihuoltolaki. Saatavilla 2.1.2019 <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141301>
- Lintunen, P. (2003). Seurakunnan musiikkielämä ja sen tavoitteet. Teoksessa L. Erkkilä, U. Tuovinen & E. Tuppurainen (toim.) *Kirkkomusiikin käsikirja*. (s. 419–423). Helsinki: Kirjapaja Oy.
- Lilja-Viherlampi, L-M. (2007) *"Minunkin sisällä soi!" -musiikin ja sen parissa toimimisen terapeuttisia merkityksiä ja mahdollisuuksia musiikkikasvatuksessa*. Turun ammattikorkeakoulun tutkimuksia 24. Turku: Turun ammattikorkeakoulu.
- Kataja, J., Jaakkola, T & Liukkonen, J. (2011). *Ryhmä liikkeelle! Toiminnallisia harjoituksia ryhmän kehittämiseksi*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Kurkela, K. (2004). Musiikin mieli. Teoksessa J. Haapasalo, L. Lauerma, M. Nissinen & P. Suikkanen (toim.) *Kirkkomusiikki*. Helsinki: Edita Publishing Oy.
- Känkänen, P. (2003). Yksinäisyydestä liittymiseen, aikatila elämäkerronnallissa työssä. Teoksessa M. Bardy & T. Pääjoki (toim.) *Taide ja toiseus, syrjästä yhteisöön*. (s. 87–88). Jyväskylä: Sosiaali ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus.
- Känkänen, P. (2013). *Taidelähtöiset menetelmät lastensuojelussa– kohti tilaa ja kokemuksia*. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinninlaitos. Tutkimus 109.
- Oranen, M. (2008). *Mitä mieltä? Mitä mieltä! Lasten osallisuus lastensuojelun kehittämisessä*. Sosiaali- ja terveysministeriön Lastensuojelun kehittämisohjelman osaraportti. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto ry.
- Pelastakaa Lapset ry. (2018). Työmme kotimaassa. SILTA-malli. Saatavilla 2.1.2019 <https://www.pelastakaaalapset.fi/tyomme-kotimaassa/silta-toiminta/>
- Pekkarinen, E. (2006). Lastensuojelun ryhmätoiminta murrosikäisten tyttöjen kokemana. Teoksessa H. Forsberg, A. Ritala-Koskinen & M. Törönen *Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia*. (s. 127). Jyväskylä: PS-Kustannus.

- Perhekeskus Harjula. (2019). Harjula. Toiminta-ajatus ja arvot. Saatavilla 1.1.2019 <http://www.harjula.fi/cms/>
- Raamattu. (2009). Suomen Evankelis-luterilaisen kirkon vuonna 2009 käyttöön ottama suomennos. Helsinki: Kirjapaja.
- Raivio, M. (2003). Musiikin käyttö asiakastyössä. Teoksessa H-M, Vahala (toim.) *Elämän kevät- luovuuden kautta kasvuun*. (s. 27–31). Jyväskylä: Sininauhaliitto, yhteistyössä Päivä Osakeyhtiön kanssa.
- Ruusuvuori, J., Nikander, P. & Hyvärinen, M. (toim.) (2010). *Haastattelun analyysi*. Tampere: Vastapaino.
- Suomen Evankelis-luterilainen kirkko. (2018). Seurakuntatyö. Diakonia. Saatavilla 2.1.2019 <http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp?Open&cid=ContentCB179>
- Suomen ev.-lut. kirkon julkaisuja 24, Kirkko ja toiminta. (2015). *Lapsi ja musiikki seurakunnassa*. Helsinki: Kirkkohallitus.
- Särkämö, T., Tervaniemi, M. & Huotilainen, M. (2013). Music perception and cognition: development, neural basis and rehabilitative use of music. (s. 441). Saatavilla 2.1.2019 <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1002/wcs.1237>
- Toikko, T. & Rantanen, T. (2009). *Tutkimuksellinen kehittämistoiminta*. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy- Juvenes Print.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Tuovinen, U. (2003). Musiikkikasvatus. Teoksessa L. Erkkilä, U. Tuovinen & E. Tuppurainen (toim.) *Kirkkomusiikin käsikirja*. (s. 437–438). Helsinki: Kirjapaja Oy.
- Vilka, H. (2006) *Tutki ja havainnoi*. Helsinki: Tammi.

Liite 1. Haastattelukysymykset diakoniatyöntekijöille

1. Diakoniatyöhön kuuluu erilaisten piirien ja ryhmien ohjaamista. Mitä ryhmiä teillä on?
2. Mitä erityisryhmiä teillä on tällä hetkellä?
3. Mikä merkitys musiikilla on erilaisissa piireissä?
4. Mitä merkityksiä musiikilla on eri tehtävissä ollessanne ja miten se tulee esille?
5. Esittelen teille musiikin toiminnallisia menetelmiä lastensuojelun kuntoutusprosessissa. Mitä mieltä olette, voisiko tämän tyyppisestä produktiosta olla jollekin ryhmällemme hyötyä/ haittaa/ merkitystä/ kiinnostusta tms.?
6. Mitä musiikki, tai musiikin terapeuttiset menetelmät, voisivat merkitä asiakasryhmienne elämässä?
7. Millaiselle kohderyhmälle mahdollisesti suosittelisitte kuntouttavaa musiikkitoimintaa?

Liite 2. Musiikkiprojektin palautekyselylomake nuorille

Koetko kuuluneesi osaksi ryhmää?

+2 Erittäin hyvin +1 hyvin 0 ei samaa, eikä eri mieltä -1. En juurikaan -2. en

Kasvattiko musiikkihanke itsetuntemustasi?

+2 Paljon +1 jonkin verran 0 en osaa sanoa -1 ei juurikaan -2 ei ollenkaan

Opitko jotain uusia itseilmaisutaitoja musiikkihankkeessa?

+ 2 Kyllä, paljonkin. +1 Jonkin verran 0 en osaa sanoa -1 ei juurikaan -2 ei ollenkaan

Koetko, että musiikkihankkeen tyyppistä toimintaa olisi hyvä harjoittaa jatkossa Harjussa?

+2 Tätä olisi kiva jatkaa +1 Ehkä 0 en osaa sanoa -1 ei välttämättä -2 ei ole mitään hyötyä

Mikä toiminnallisista menetelmistä oli sinulle mieluisin? Nimeä.

Mistä toiminnallisesta menetelmästä et pitänyt? Nimeä.

Millaisia tunteita sinussa heräsi musiikkihankkeen aikana? Nimeä.

Muuta palautetta.

